

WERNER HERZOG

DOBÝVÁNÍ

MARNOSTI

Werner Herzog: *Die Eroberung des Nutzlosen*

Kniha vychází s podporou Ministerstva kultury České republiky

The translation of this work was supported by a grant from the Goethe Institut

Translation © Radovan Charvát, 2022

Copyright © 2004 Carl Hanser Verlag GmbH & Co. KG, München

ISBN 978-80-7511-714-4

ISBN 978-80-7511-715-1 (epub)

ISBN 978-80-7511-716-8 (pdf)

Fitzcarraldo: Na kuchaře vašich psů!
Na Verdiho! Na Rossiniho! Na Carusa!

Don Araujo: Na Fitzcarralda, dobyvatele marnosti!

Fitzcarraldo: Jako že tu před vámi stojím,
vedu jednoho dne v pralese
velkou operu!
Jsem ... v převaze!
Já jsem miliardy!
Jsem divadelní hrou v lese!
Jsem vynálezcem kaučuku!
Až díky mně se kaučuk stane slovem!

dialog z filmu *Fitzcarraldo*

PŘEDMLUVA

Z důvodů mně neznámých jsem nebyl s to si deníky, které jsem si vedl během natáčení filmu *Fitzcarraldo*, byť jen přečíst. Dnes, o 24 let později, mi najednou připadalo snadné, i když technicky nijak jednoduché rozluštit vlastní písmo, které jsem tehdy zmenšil na mikroskopickou velikost.

Tyto texty nepodávají zprávu o samotném natáčení – o něm se téměř nezmiňuji – a deníkovými záznamy jsou jen v nejširším slova smyslu: jsou něčím jiným, spíš vnitřními krajinami, zrozenými z deliria džungle. Ale ani tím si nejsem úplně jist.

W. H., leden 2004

ÚVOD

Jako u vzteklého psa, který se zakousne do nohy už mrtvé srny a trhá a škube složenou vysokou, až se lovec vzdá pokusů ho zklidnit, zatnula do mě své drápy vize, představa velkého parníku na hoře – lodi, která se dokáže silou vlastní páry vytáhnout do strmého svahu v džungli, a vize přírody, jež ničí stejnou měrou zchoulostivělé i odolné muže, představa Carusova hlasu, který dokáže umlčet veškerou bolest a výkřiky zvěře z pralesa a při němž oněmí i zpěv ptáků. Přesněji: umlčí jejich křik, neboť v téhle krajině, nehotové a rozhněvaným Bohem opuštěné, ptáci nezpívají; křičí bolestí, a znejistělé stromy se ve zmatku zaklesávají jeden do druhého jako zápasící obři, od obzoru k obzoru, v zápalu stvoření, které tu není dokončeno. Těžce oddychují, ponořeny v mlze a vyčerpány v tomhle neskutečném světě, v neskutečném utrpení – a já, jako ve strofě básně v cizím jazyce, které nerozumím, při tom pociťuju hluboké zděšení.

SAN FRANCISCO, 16. 6. 1979

V Coppolově domě na Broadwayi. Venku fičí, vítr cloumá vavřínovými keři. Plachetnice v zátoce se řadí neuspořádaně napříč; ostré hrany neklidných vln. Z majáku na Alcatrazu sem zalétají signály za bílého dne. Není tu *nikdo* z mých přátel. Je těžké sebrat odvalu a pustit se do téhle práce, troufnout si na to velké břímě snů. Jen knihy mi dodávají trochu útěchy.

Věžička nahoře v rohu domu, pošetile určená k meditaci, je plná tak oslepujícího světla, že se tam pokaždé odvážím jen na krátkou chvíli, a pak mě to zase žene zpátky. Malý stolek jsem si přisunul k jedinému kousku zdi, zbytek jsou okna plná bláznivého světla, a na stěnu jsem s pomocí pravítka a ostré tužky vyvedl matematicky přesný nitkový kříž. To je všechno, co vidím, bod, v němž se protínají čáry. S velkou naléhavostí se zuřivě vrhám do práce na scénáři. Něco málo přes týden tu budu jako smyslu zbavený zírat do jediného bodu.

Vzduch je chladný, téměř studený. Vítr tak lomcuje tabulkami, že ten bod před sebou ztrácím, obracím se a hledím přímo do světla, tak ostrého, až mě rozbolí oči. Na mostě přes Zlatou bránu se pohybují nepatrné tečky aut. Ani pošta na úpatí pahorku nenabízela útočiště. Při strmém stoupání nazpátek mě po zemi předháněly šustící listy. Byl právě konec jara, ale listí bylo zbarvené dožluta a bordeaux. Vítr je hnal přede mnou přes kamenitý vrch, a když jsem vyšel nahoru, uchvátil je a rozvířil do prázdna. Přes veškeré pokusy o obranu se do mě opět vplížilo rozechvělé vědomí, že jsem někde ve strofě neznámé básně, a tak mnou otřásl, že jsem se musel nenápadně otočit, jestli mě někdo nevidí. Pahorek se proměnil v záhadný pomník z betonu a samotný vrch se vyděsil sám sebe.

SAN FRANCISCO, 17. 6. 79

Coppolův otec mi přehrál záznam své opery na magnetofonové pásce. Když naslouchá, nabývá oproti svému obvyklému výrazu pozoruhodně pevné, přísné a inteligentní tváře.

SAN FRANCISCO, 18. 6. 79

Telex od Waltra Saxera z Iquitosu. Na první pohled to vypadá docela dobře, až na to, že se to možná zakrátko všechno zhroutí. Jsme jako dělníci s vážnými, důvěryhodnými tvářemi, kteří stavějí vysoko nad propastí most, ale bez jediného pilíře. Dneska jsem měl čistou náhodou delší rozhovor s produkčním od Coppoly, který mi chtěl jen tak mimochodem mezi hamburgerem a mléčným koktejlem namluvit, že vezme osud projektu do svých rukou. Poděkoval jsem mu. Zeptal se mě, jestli jako děkuji ano, nebo děkuji ne. Řekl jsem: děkuji ne. Coppola ještě není po břišní operaci úplně fit. Zvláštním způsobem se u něho mísí bolestinství, potřeba ochrany, profesionální práce a sentimentalita. Kancelář v 7. patře se horečnatě snažila dovézt mu a postavit po jedné nemocniční posteli do mixážního studia a ještě někde jinde. C. se nelíbily polštáře, celé odpoledne reptal nad exempláři, které mu horečnatě dodávali, a všechny je zavrhoval.

LOS ANGELES, 19. 6. / 20. 6. 79

Poschodí šéfů 20th Century Fox. Ukazuje se, že mezi Gaumontem, Francouzi a Century Fox ještě nedošlo k žádnému zásadnímu kontaktu. Kromě toho se tu má za samozřejmé,

a o tom se nediskutuje, že model lodi z plastu se potáhne přes pahorek ve studiu, možná dokonce v botanické zahradě, která nesmí být daleko, proč tedy ne v San Diegu, tam by byly skleníky s *dobrymi* tropy, a já na to, co jsou potom špatné tropy, a dodal jsem, že samozřejmost, o níž se nediskutuje, musí být opravdový parník přes opravdovou horu, ale ne kvůli nějaké realitě, nýbrž kvůli stylizaci velké operní události. Od té chvíle se zdvořilosti, jež jsme si vyměňovali, začaly pokrývat tenkou vrstvou mrazivé jinovatky.

Večer v kině, kde Les Blank vařil pro obecenstvo svých filmů, říká těmhle předváděčkám *smellaround*. Poprvé jsem u něho na nadloktí spatřil tetování, dvě masky na šňůrkách: směřící se a plačící smrt. U posledního filmu jsem už nemohl zůstat do konce, o půlnoci mi totiž odlétalo letadlo, děsně únavná záležitost se zastávkami ve Phoenixu, Tucsonu, San Antoniu, Houstonu a Miami; stevardky, které musely celou noc snášet jakéhosi otravného pasažera v první třídě, říkají tomuhle letu *milk-run*, donáška mléka.

CARACAS, 21. 6. 79

Vyzvednout mě nepřišel nikdo. Okamžitě mi zabavili pas, protože jsem neměl vízum, údajně mi ho vrátí, až se budu vracet. Vyčkávavě tam postávalo několik německy vypadajících pánů a důkladně si nově příchozí prohlíželi, neodvážil jsem se je však oslovit.

CARACAS, 22. 6. 79

Caracas, hotel Avila. Spal jsem dlouho, při vstávání značně zmaten. V noci jsem musel mít děsivé sny, už si ale

nevzpomínám, o čem. Voda neteče, vlastně jsem si chtěl na delší dobu vlézt pod sprchu. Janoudovy peníze nosím u sebe, mám pocit, že v hotelu by je ukradli.

Dopolední živé setkání s filmaři. Viděl jsem jeden špatný hraný film a přešnul tudíž svou mysl na úsporný režim. Caracas jako by se zbláznil do růstu. Do nohou mě bodají malí, odpudiví moskyti. Ráno hustě přšelo, bujně porostlé kopce byly v mlžném oparu, to mi dělalo dobře. Taxikářům se tu nedá věřit. Dneska jsem nic nepojedl. V předváděčce právě běží *Životní zkouška*, hlídači u vchodu se nudí. Ve stromech to smutně pípá; domníval jsem se, že jsou to ptáci, ti noční, ale ne, řekli mi, že to jsou malé stromové žáby.

Jeden mladík z Caracasu, který chce natočit film o šíleném básníkovi Rafaelu Avilovi zvaném Titan, mi o něm vyprávěl a dal mi jednu z jeho básní. Titan žil v jedné vesnici u Maracaiba, zpíval po hospodách a přišel o rozum. Na hřbitově má sádrouvou bystu s velký knírem, zkřivenou tvář a rozježenými vlasy. Vousy a vlasy mu někdo pomaloval pestrými barvami. Na náhrobním kameni stojí:

*Las vanidades del mundo
Las grandezas del imperio
Se encierran en lo profundo
Silencio del cementerio.¹*

1 Marnosti světa / velkoleposti říše / jsou uzavřeny v hlubinách / hřbitovního ticha.

CARACAS, 24. 6. 79

Pět hodin na letišti s hysterickými pasažéry, protože let do Limy byl bez udání důvodů zrušen; příští letadlo až za čtyři dny. To mi umožnilo začít pátrat po svém pasu. Nebyl tu a jen díky řetězci náhod se zase našel. Jak jsem se dostal do přeplněného letadla Aeroperu, je mi záhadou. V letadle vedle mě seděla překrásná Peruánka, okázalá příslušnice místní peněžní oligarchie. Řekla mi, že je velké horko, a krátce nato, že je velmi chladno. V Bogotě v tranzitu mi řekla, zavolala to za mnou, že je velmi horko, a v letadle zase, že v téhle roční době je v Limě velmi chladno a že bych potřeboval teplejší bundu. Neřekla mi to až tak z pocitu pospolitosti ve vydýchaném, špinavém a přeplněném letadle, mluvila se mnou tónem, jakým napomíná svého zahradníka nebo domácího sluhu.

LIMA, 25. 6. 79

Spící země, nad níž vychladl Boží hněv. Nejdřív mi článek ze Spiegelu nechtěli dát, protože je prý ostudný, ale co v něm bylo, mi taky nechtěli říct; pak se šlo na stadion. Celá výseč hrací plochy byla ve východním oblouku, kde stála naše branka, vyzdvižena asi o 10 m pomocí hydraulického zařízení. Brankář měl před sebou daleko od sebe rozložené gumové matrace, aby se mohl rozehrát, a v důsledku toho sebou alespoň mohl sem nebo tam praštit. Když hra začala, branka byla opravdu spuštěna na úroveň ostatního hřiště, ale síť byla natažená do takové hloubky, že to vypadalo jako tunel. Soupeř, zřejmě španělský národní tým, měl na sobě dokonale matoucí trička, takže spolu s našimi hráči šlo o jedinou zmatenou, barevně promíchanou a nerozlišitelnou hru. Po první chybné přihrávce, která byla zahrána v dobré

víře, že najde našeho hráče, jsem se rozeběhl k postrannímu rozhodčímu a žádal ho o přerušení hry, potom k hlavnímu, až nakonec nastal u naší branky velký zmatek, kdo je kdo, a ani Španělé už z toho zjevně nebyli nějak odvázaní. Ale rozhodčí tvrdil, že nemůže nic dělat, já na něho volal, že stačí třicet vteřin a vrátíme se celí v bílém. Ale ten pitomec trval na svém, jako by byl jedna ruka se soupeřem. Věděl jsem, že jediná možnost, jak ten zápas vyhrát, je provést to úplně sám, tedy obejít sólem celé hřiště a neriskovat nepovedenou přihrávku, abych nedal šanci ani špatně rozeznatelným soupeřům, ani vlastnímu týmu, neboť i naši by si mě mohli splést. Ale tím nebyl všem nástrahám konec.

Lima, v novém domě u Joea Koechlina. Lotosová zahrada, květinové besídky, kaktusy. Jeho matka seškrabávala skleněným střepekem ze staré houpací židle olejovou barvu. Walter, Andreas, Janoud. Fotky. Patagonie včera skončila, před nedávnou dobou i psi: všichni.

LIMA, 26. 6. 79

Vargas Llosa by byl taky rád nějakým způsobem při tom, ale až do konce září má povinnosti. Do té doby se to tady všechno možná zhroutí. Zlato je pot slunce a stříbro, to jsou slzy měsíce. Od této chvíle jen krátké reflexe. Uli a Gustavo na letišti, ale jako na černobílých fotkách. Celou noc rozepře; jak dál pracovat.

IQUITOS, 28. 6. 79

Ráno stísněná nálada. Skončit s tím? Po tolika měsících práce? Lehká chřipka, bez ustání mi teče z nosu. Fitzcarraldova loď v pralese u Puerta Maldonada. Vyhlídkový bod u Tres Cruces. Odlévání lodního šroubu. Historika s delfíny. Stávkující učitelé se tu už před 10 dny zavřeli v kostele a vyzvánějí. Na tržišti jsem pojedl z pečené opice, vypadala jako nahé dítě.

IQUITOS, 29. 6. 79

Střelíte-li slona, zůstane stát ještě deset dní na nohou, než padne. Když jsem se vracel z dvouminutového vyloučení z trestné lavice na led, zasáhl mě zblízka do hlavy tvrdě vystřelený puk. Před očima mi tepalo světlo a byl jsem ve stavu beztlíže. Lodí do Belénu: k jídlu pečený aligátor. Ženy vískají děti, děti nosí na řemenových čelenkách příliš těžká břemena, míjejí nás čluny, všechno ve zpomaleném pohybu. Velká hromada prázdných želvích krunýřů, slepice se svázanýma nohama, pohybují se v prázdně působícím akčním rádiu. V noci doutnají v Belénu ohniště. Na trhu obrovské ryby, ovocné šťávy s hejny much, špína. Děti hrají mezi dřevěnými kúly domů kuličky. Supi roztahují křídla jako ukřižovaný a nehybně setrvávají na místě, asi aby se ochladili nebo zapudili svědicí roztoče. Před dávnými časy si to lidé vysvětlovali jako modlitební postoj, a právě pro ty roztoče se stal orel erbovním zvířetem. Na ručním vozíku zkrvavené, z kůže stažené hlavy skotu. Ženy dřepící v nahnědlé vodě perou prádlo. V jednom baru ležel na zemi muž opilý do nemoty. Většina dívek tu má v patnácti už jedno, dvě děti. Zdá se, že tohle město obývají jen děti. Dnes je svátek. Večer v lodi proti proudu po Río Momón.

Pomalou se dává do pořádku dům přivrácený k Río Nanay. Nemocná slepice má být zardoušena, pokud se do večera nevzpamatuje. Indián, který tu přísluhuje, má odpovídající instrukce. Diskuze s truhláři, ale každý jejich průhledný a chabě předstíraný tón, každé gesto prozrazují, že lžou. Základní diskuze se vedla o otázce žen v domě: výsledek – ženy ano, ale nemají zůstat v domě, je-li muž delší dobu pryč. Není možné, aby přítelkyně z obce, které přece mají všechny svůj domov, tu byly pořád v převaze, protože někteří z nás jsou neustále někde po pralese. Včera pádloval proti mně po Río Momón v jakési rádoby kánoji z plastu americký turista, na bříše tlusté bělavé faldy, a řekl hi. Tohle se mu přínejmenším na pár dnů zatrhne.

Večer kino, italská hororová krimi, tak mimořádně špatná, že si toho všimli dokonce i místní lidi. Do osamělého šlechtického sídla přijeli pozvaní hosté a všichni byli do jednoho povražděni; jak se ukázalo, hraběnka byla šílená a hrabě nakonec zastřelil i ji, protože políbila jednoho urostlého, blondatého spisovatele. Ten přitom taky hned přišel o život. Nakonec zůstali jen skučící rafani, kteří tu a tam jednoho z hostů při pokusu o útěk roztrhali, neboť zámecký pán se ve své komnatě taky zastřelil: holá pravda už se nedala dál snášet.

Nato jsem zašel do Belénu, do jednoho ze stánků na pálenku. Opilci. Hráči karet, kteří už měli tak nakoupeno, že hráli jako ve zpomaleném filmu. Když potřebovali močit, ani neslezli ze stoliček, jen se na místě otočili a vychcali se na prkennou stěnu boudy. V té, co jsme byli, malé jako novinový kiosk, ležely spící žena i dítě hospodského na zemi, bez matrace, příkrývky nebo polštáře. Starý, chlastem úplně zpustošený Číňan nám ukazoval otevřené jizvy se zaschlou krví v podpaží, několikrát se k nám vrátil, chtěl, abychom to viděli.

V domě někdo ukradl počítačku; náš hlídač prohlíží třicetkrát stejné zásuvky, jestli je pořád ještě pryč. Najít v domě nějaké místo je těžké, protože těch pár místností je příliš malých a přeplněných věcmi a stůl v předsíni slouží jako pracoviště pro všechny, i cizí, kteří sem chodí popíjet pivo.

Příkré schody u jatek u řeky, v nichž se vraždí, protože to, co jsem tam viděl, nebylo jen zabíjení. Jedna kráva unikla do proudu a plavala pryč. Dva muži se pustili za ní. Na jatkách se jeden z indiánských řezníků nedopatřením řízl do prstu na noze a silně krvácel, ale protože se až po kotníky brouzдал v mazlavé krvi a útrobách, vůbec si toho nevšiml a musel hledat, odkud se ta jeho krev řine. Sedl si na břicho právě skolené krávy, která ještě vyhazovala, a prohlížel si nohu. Vedle něho bylo prase, kterému zrovna probodli srdce; indiánský řezník po chvíli vstal a odešel.

Řezníci házeli prasata na zem, chytali je za přední nohu a vytahovali vzhůru, a přitom se o ně jednou nohou zapřeli; pak je klidně a přesně bodli do srdce. Jak úzkostí řvala, vyhržel jim často z rány světlerůžový kousek plic.

Slévárna: výheň na zemi jako roztržený železný vulkán. Celé to překrývá vlnitý plech na chůdách. Litinové hrnce nesené na tyčích, prasečí chrochtání, slepice, kachny. Mezi vším tím porážejí prase, kojí děti. Zakrslá trpasličí žena u šicího stroje; stěží dosáhne nohou na pedál. V pozadí palmy, mezitím kvasící hromada odpadků, v níž se přehrabávají slepice. Železné díly, odlévací formy, dmychadlo. Všechno se to podobá hromadě odpadků z bronzových dob, kdy se kulo a odlévalo železo. Tady budeme muset pracovat.

V diskotéce, kam mě protlačili, je taková tma, že číšník chodí kasírovat s baterkou. Pohledy děvčat, které člověka zasáhnou, jsou jen cosi černého z úplné černoty, z míst, kde je nejhlubší tma. Oslepující ultrabílá límců košil, a písmo na prudce oslepujícím papíře už není vidět. Vedle někdo úmyslně rozbil

sklenici. Číšník mi přinesl pivo a chtěl vědět, nechceme-li taky señoritas.

U Río Cenepa bereme na přání Indiánů motorové pily, mačety a brokovnice, k tomu velký kanystř šípového jedu. Indiáni už nevědí, jak se dělá. Vivanco říká, že za plnou lžící tohohle jedu se platí zlatým nugetem.

RÍO MARAÑÓN, 1. 7. 79

Nauta. Celé dopoledne vzhůru po Río Marañón; nevydržel jsem v bdělém stavu, málo jsem spal, a protože náš rychlý člun je přetížený, kromě střechy nebylo kam si lehnout. Španělština dětí na hrázi má zvláštní rytmus. Kánoe jsou ke břehu přivázány provazci z houževnaté kůry lián. Lidi tu tráví celé dny tím, že zírají na řeku. Archaický klid a soustředěnost v gestu matky, která probírá dětem hlavy a hledá vši. Pak je rozkousává svými řezáky. Na trhu polehávají lidi na stolech a spí. Život se tu zastavil, jen řeka ho líně mívá. V hospodě nám polonahý hostinský nic nedal, protože mu právě jakýsi stařec v odraných šatech a s naštipnutým uchem masíroval záda. Kolem táhly ženy a děti v bílých hávech, patří k jedné sektě.

Večer, před západem slunce, zastávka ve vsi na druhé straně ústí Río Tigre. Očekávala nás mlčící zeď dětí. Houpací sítě, které jsou všechny příliš malé, jsme napjali pod jediným neobsazeným přístřeškem. Od řeky není slyšet jediného hlásku; voda proudí dokonale tiše, neslyším ji, i když je ode mě jen pár kroků. Všichni máme chřipku. Od měsíce, který ještě není ani poloviční, vrhá vlastní tělo ostrý stín, který se u nohou poslušně zmenšuje. Kolem blikající lampičky sedí tváře. Zneklidněn jsem se šel podívat ven, jestli tam řeka ještě je. Řeky mají v noci horečku. Přesto na stole leží cibule. Z Indiánů venku

ve tmě jsou vidět jen prsty, kterými se přidržují zábradlí verandy. Dlouho jsem hleděl směrem k těm obličejům v černotě noci, až se prsty obezřetně pustily zábradlí a ztratily se ve tmě.

RÍO MARAÑÓN, 2. 7. 79

Odpočinek v obci Saramuro, odkud Huerequeque právě 10 minut před naším příchodem vyrazil. Večer ho doženeme, protože máme silnější člun. Celé ráno jsem ležel na jeho střeše, vedle mě Walter, který byl namol a vyspával opici. Jen občas, když sebou člun házel přes silné vlny, jsem se na chvíli probral a spatřil ubíhající prales a jednotlivé chatrče. Řeka dnes už nenese tolik nebezpečného naplaveného dříví jako včera. V Saramuru nakoupil Vivanco maso, půlku divokého prasete; je silně nasolené, aby se nekazilo. Když jsem si odplívl do vody, chňapla po plovoucím plivanci ryba, ale několik metrů po proudu ho zase nechala vyplout na hladinu.

RÍO MARAÑÓN, 3. 7. 79

Olovené, bezvýchodné labyrinty únavy. Další polehávání na střeše. Zastávka ve vsi na soutoku s Río Pastaza. Ve večerním slunci jsem viděl vzdálené hory jako něžné, neskutečné růžové pruhy. Vesnická mládež hrála právě večerní fotbal a učitel, sám ještě napůl dítě, hrál s nimi. Zeptali jsme se ho, jestli můžeme přespat ve škole. Tam jsme potom strávili noc, s dekou pod sebou a moskytiérou přes sebe. Učitel silně šilhal a já se během rozhovoru snažil pohledem zachytit alespoň jedno jeho oko. Ve vedlejší chatrči nám uvařili

slepici. Škola samotná je chatrč na pilotech s proplétanou střechou a vyvýšenou pružnou podlahou z houževnaté kůry po délce našťipáných lián. Pod podlahou chrochtající prasata, nějaké slepice, kachny a prašiví, bezmála lysí psi. Na podlaze trochu vyvýšené ohniště z jílu, na něm paralelně dva kameny a rošt ze dvou železných tyčí. Oheň tu nikdy nevyhasíná, doutná celou noc. Děti nás mlčky pozorují tmavými očima. Odpadky se házejí rovnou dolů prasatům, voda se po opláchnutí leje přímo podlahou dolů. Hejna vřeštících papoušků letí vstříc večernímu slunci, jako by měla vyřídit cosi naléhavého, o čem my nevíme.

Jeden z místních mužů vyhloubil kmen, naplnil ho půl stem kilogramů kokainu a nechal ho unášet proudem. Sám plouvoucí kmen týdný doprovázel na člunu vydlabaném z jednoho kmene, až na druhé straně hranice dosáhl kolumbijské Laeticie. Tam se stopa unášeného kmenu i jeho průvodce ztratila.

Když jsem zamířil dál do lesa, abych se vykadil, sledovalo mě prase, žádostivě a doslova nestoudně po mně čmouchalo a čekalo na moje lejno. Dokonce i kusy dřeva, které jsem po něm házel, se nechalo odehnat jen na pár symbolických kroků.

Při plavbě po řece se zvedl silný déšť. Marně jsme hledali Delfus, obec zjevně zmizela, protože ji s sebou strhla voda, anebo řeka dneska nabrala jiný směr a Delfus nechala daleko za sebou v džungli. Když jsme v Saramerize hledali své sudy s benzínem, dozvěděli jsme se, že jsou uskladněné o něco dál po proudu, a našli jsme Huerequequív člun a sudy na suché zemi. U tamní chatrče žije asi 20 osob, téměř výhradně děti. Kachny postávají venku na dešti, němě a bez hnutí, a intenzivně nemyslí na nic. V kuchyňské chatrči jsou dvě plotýnky, zemina pěkně vyvýšená na trámech, takže ohně hoří na ploškách z jílu. Nad tím uzené maso, několik zabitých želv, na roštu plochá hlava obrovité ryby.

V chatrči byla taková spousta moskytů, že jsem z ní i s kávou utekl ven, oháněje se kolem sebe rukama. I člun je jich přes noc plný, až když zvýšíme rychlost a zavane silný průvan, je v závětrí od moskytů trochu pokoj. Huerequeque připlul včera v noci, a tak jsme dřevěný člun naložili 9 sudy benzínu. Pochybuji ovšem, že překoná peřeje Pongo de Manseriche. Koupil jsem pár gramů zlatého prachu v zátkované lékařské lahvičce. V Saramerize se utrhly břehy a zanedlouho voda odnese celou obec. Pokusili se tam udržet skladiště ropy železnými podpěrami, ale jak břeh zmizel, stojí vyztužení volně ve vodě.

Na prst mi usedl malý zelený papoušek se žlutou hrudí a černou chocholkou a pustil se do očisty. Na nožičkách, jimiž mi opepíná prsty, má teplé drápky. Malé koťátko se žlutými skvrnami leželo venku ve špíně a umíralo. Poznal jsem to okamžitě podle toho, jak leželo na bříše, s roztaženýma zadníma nohama. Z úst mu šla pěna s bublinkami a škubalo sebou v křečích. Když jsem odcházel, přiběhla kočičí máma a chvíli je olizovala, pak se ale stáhla. Objevily se slepice a začaly ještě žijící tělíčko ožírat, záhy je však zase nechaly být. S pípáním se přikolébalo malé kachňátko, ale to už se kotě skoro nehýbalo. Na velkých hladkých listech banánovníku se hromadí pot, má barvu stříbrných kuliček. Z kuchyně sem zalétají slova: dřevo a zlato. Dešťová přeháňka ke mně zavála útržky hovoru, že prý Italové přivezli z Ponga zlato. Vedle mě se smál, pokřikoval a chichotal papoušek, úplně jako člověk. Neustále křičel španělsky „Běž, Aureliano“ a nechtěl s tím přestat. Znělo to jako zvuková stopa z filmu o datlovi Woodym. „Birds are smart, but they cannot speak,“ učil prý Fitzcarraldo ve filmu svého papouška. Mrtví s sebou stahují živé.

V Bohem zapomenuté garnizoně v Borje pod peřejemi četl indiánský voják v překladu Clausewitze. V samotném soutěsce

Ponga nám dvakrát zhasl motor, protože silné údery vln vytrhly a odnesly kanystr s benzínem. V první z obou nečekaných událostí udeřil člun prudce do skal, protože se bez pohonu nedal uřídit. Stav vody v soutěsce stoupá a je stěží představitelné, že by tudy mohl proplout velký dřevěný člun se sudy s benzínem. Ještě zcela omámen obrovskou silou a řáděním peřejí jsem si v posádce Pinglo ze všeho nejdřív umyl vlasy, které mi v posledních dnech zplstnatěly v hustý porost.

V Río Santiago plul po řece zastřelený voják, ležel na zádech, opuchlý, s ohnutýma nohama a podobně zalomenýma rukama, takže se zdálo, že je zdvíhá. Ptáci mu už vyklovali oči a ožrali část obličeje. *Commandante* radil, abychom ho nechali být a vyhnuli se tak případným oplétačkám, níž po proudu se ho už bude muset někdo určitě ujmout. Lehce do plujícího kopl botou, mrtvola se jednou pomalu otočila do kruhu, a pak ji s sebou zase vzal proud.

Za posledního večerního světla jsme dopluli do Santa Maria de Nieva. Cestou loď najela na tvrdé dno a porouchal se šroub. Zatímco jsme ho upoutáni ke břehu měnili, pozorovali nás skrz větve Indiáni z blízké chatrče, mlčenliví a nehybní, a když jsme vypluli dál proti proudu, zmizeli nám z očí, stále stejně nehybní. Jaime de Aguilar nám v Nieve ukázal zlatý prach, který si pečlivě uschoval do složeného dopisního papíru. *Commandante* v Pinglu nechává stovky svých indiánských rekrutů vypírat v Río Santiago zlato a má už 65 lahví od piva plných zlatého prachu. Spatřil jsem mladé vojáky, jak pracují na mělčině.

Poprvé jsem uviděl kakao, ještě čerstvé ze sklizně. Oloupal jsem jádro, které vypadá jako velká, zdeformovaná fazole, a byl jeho hořkou chutí zklamán, neboť vnitřek vypadal jako čokoláda. Velký dojem udělalo našich 25 kilo prudkého šípového jedu kurare. Za jednu vrchovatou lžici téhle černé, lepkavé hmoty tu lze dostat ženu na vdávání, zašeptal mi uctivě lodník, zatímco si šroubovákem čistil prsty u nohou. Proporce jsou tu všechny posunuté: nejmenší rybářské háčky

v malém obchůdku mají velikost dlaně. Černé pomalování indiánských tváří je činí neviditelnými.

SANTA MARIA DE NIEVA – RÍO CENEPA, 5. 7. 79

W. se v noci zdálo, že dostal darem celou zoologickou zahradu, a když krátce nato všechna zvířata utekla, uviděl, jak Vivanco vesluje v kánoi s jedním z uprchlých zvířat, ovšem ne na řece, nýbrž na silnici bez vody. Jednou chycená zvířata jsou vždy do jednoho pobita. Přes noc bylo slyšet silný šum, myslel jsem, že prší, ale to hučel Marañón. V trámové vazbě nad mou postelí si kočky po celé hodiny dopřávaly vražedných, hlasitých rvaček. V okně je vidět Indiány, opírají se o rám a soustředěně nás při vstávání a u snídani pozorují. Pětiletý hoch se u našeho stolu přidružil k mužské partě, úplně samozřejmě, jako by k nám odjakživa patřil, a občas se otázkami přimíchal do hovoru. V noci, soudě podle křiku nabývajícího silně na hlasitosti, se z kohoutů stávali obři. Nahoře v kostele přeříkával svou ranní modlitbu s rukama zkříženýma na prsou malý houf Aguarunů, kteří všichni patří k jedné sektě. Vlevo před nimi vlála peruánská vlajka.

Plavba vzhůru po Marañónu. Před soutokem s Cenepou je v posledním horském pásmu velmi krásná soutěska s peřejemi. Když jsme dopluli do Orellana, hráli tam právě mladíci fotbal, mezi nimi i učitel. Obec má dnes opět své indiánské jméno Wawaim. Zřejmě se tu šíří pověsti, že máme v plánu prokopat kanál mezi Río Cenepa a Río Marañón, a proto byla pole kolem vyschlá. Mladý, inteligentně vyhlížející muž se mě zeptal, jestli filmování, přesněji být filmován, může uškodit, jestli může nějakou osobu zničit. V srdci jsem měl odpověď ano, ale řekl jsem ne. Jedno dítě uštkl had; slyšel jsem matku bédovat, ona pláče, řekli mi, ale byl to žalozpěv. Přišli příbuzní, a jedna starší žena

se přidala ke zpěvu. Dítě leželo v chatrči na zemi, úplně klidné a vážné. Vivanco přiběhl s lékem a snažil se vyzvědět, jaký druh hada to byl, aby mohl podat správné sérum.

Jedli jsme u učitele, který má v domě stůl, ženy a děti dřepely na zemi. Sůl byla tvrdá jako kámen, tabulovitá, snažili jsme se z ní něco oškrabat, ale dávali nám na srozuměnou, abychom polévku tím kusem soli promíchali. Kur nemohl být tužší, jakýsi druh perepelovitých ptáků, nedalo se z nich prakticky nic ukousnout. W. řekl, že je to kur z Formule 1. Kromě papáje tu není pomalu žádné ovoce, ani pivo, jako jinak všude, žádná káva ani obchůdek, ale mají juku, kukuřici, banány, nějaké slepice, jinak žádná prasata a málo ryb. Gesta lidí jsou nezvyklá, vlídná a krásná, jejich ruce se pohybují jako dirigenti k tiché, plaché melodii, opatrně vycházející z hloubi lesa, obzřetně, jako lovná zvěř, která tu a tam přistupuje pod ochrannou listí k řekám.

Jakási skvrna na břehu Río Cenepa svítila žlutě a oranžově, a když jsem se přiblížil, uviděl jsem, že je to shluk motýlů. Blížila se bouřka, tak jsme se museli obrátit. U blízké hranice s Ekvádorem hrozí ještě něco docela jiného, zalesněné pohorí Cordillera del Condor, viditelné odtud jen v mlžné páře, je přírozenou bariérou. Všude jsou vojáci, a jeden k smrti vystrašený indiánský voják, snad teprve sedmnáctiletý, na nás u řeky vypálil z pušky, střela dopadla těsně vedle člunu. Všichni strnuli, jen já se chystal rychle vklouznout do vody, ale zastyděl jsem se a nechal to být, protože mladíka jeho rána zjevně vydělala ještě víc než nás v člunu, i když jsme byli jeho cílem. Každý se tu musí legitimovat, i rodilí Indiáni. Běloši, řekl mi učitel, sem vždy přicházeli, jen aby rabovali, nikdy pro nic jiného. Před několika měsíci propadl jeden peruánský poručík na předsunutém vojenském stanovišti u Río Santiago šílenství, vyhlásil Ekvádoru válku a s 24 vojáky provedl výpad přes hranici. Pronikl po horním toku řeky přes 30 kilometrů na nepřátelské území a dostat ho odtamtud zpátky stálo patrně velké úsilí.

Na noc jsem si na polorozpadlém regálu uchystal lože z ohebných stébel cukrové třtiny. V části školy sloužící jako skladištní prostor si není kde sednout, není tam stůl, jen několik sudů od benzínu se všemožným haraburdím. Pod mou postelí byly stovky levných, na sebe naskládaných talířů z plastu, jaké najdeme ve věznicích, s přepážkami pro různá jídla. Na absurdně špatným směrem rozdílených dárčích *Alliance for the Progress* je americká vlajka a ruce, které drží jedna druhou. Na plastovém talíři samotném je kulatá prohloubenina pro odkládání plastických šáleků, ale žádné šálky tu nejsou. Všiml jsem si, že se tu dokonce rozpadá i plast, jako věci z organické hmoty. Ráno mě probudily němé oči dětí, které na mě zblízka zíraly mezi tyčkami stěny volně zastrčenými do země.

Objevili jsme, že W. někdo ukradl magnetofon, zmizely taky všechny peníze, které měl u sebe Vivanco, a ještě další věci, ve všem se někdo přehraboval. Vivanco řekl, že v indiánské osadě se mu nikdy nic neztratilo, a tak jsme si lámali hlavu, jestli k tomu nemohlo dojít během inspekce našich věcí v posádce v Teniente Pinglo nebo na vojenském stanovišti v Urakuse, kde kontrolovali naše osobní údaje – ale to jsme mohli rychle vyložit. Jaime de Aguilar zjistil, že se kolem motalo pět nebo šest výrostků, a později téhož dne se najednou na lavičce objevila část peněz, zabalená do papíru ze školního sešitu. Nechtěli jsme z toho dělat žádnou velkou událost, protože naše situace zůstává choulostivá, dokud nebudeme schopni předložit shromáždění domorodců, o co nám tu jde. Vždyť jak se to pro nás může vyvinout, při všech těch pověstech, které tu všude kolují, pod tlakem vojenské přítomnosti, která tu na lidi působí, a při problémech, jež způsobila ropná společnost? K tomu ještě fakt, že obec je tu politicky velmi rozpolcená, a navíc podléhá tlaku politického sdružení, jež tu chce pomocí hrozeb a násilných

činů rozšířit svůj vliv nad Wawaimem. Z hladu po soli jsem jí hrst snědl; potom jsem si spolu s několika dalšími mladíky naostřil mačetu. Jeden si s ní oholil řídce rašící vousy.

Shromáždění předcházelo velký rozruch. Jen my dva, Vivanco a já, jsme směli přednést svá přání a plány. Opětovná hádka, kdo má překládat, nakonec tím byl pověřen stoupenec jedné indiánské rady ze vzdálené osady po proudu, ale jak nám později vyprávěl Jaime de Aguilar, který naslouchal nedaleko, překládal prý promyšleně zkresleně a částečně úplně chybně, chtěl se zjevně předvést jako ochránce *comunidad*. Musí se prý zabránit tomu, abychom vyhloubili tunel, který by z obce učinil část ostrova. Někteří ve shromáždění dávali najevo nevraživost, jakou jsem dosud znal jen z vyprávění mořeplavců, jenže domorodci nosili trička s nápisem *John Travolta fever a Disneyland*. Skončilo to tím, že na mě všichni křičeli a šermovali rukama, jeden muž přede mnou dokonce mával oštěpem, za hlasitého funění se ke mně přiblížil a v divokém hněvu přede mnou máchl oštěpem, který se zarazil jen centimetr u mého břicha. Nějak mi došlo, že je to jen součást rituálního útoku, a k vlastnímu údivu jsem zůstal klidně stát; ozvalo se slabé mručení, které mohlo patřit stejně tak oněm krásným pohybům předstírajícím útok, jako chladnokrevnosti zdánlivě napadeného. Vivanco se v téhle situaci choval pozoruhodně ukázněně, zůstal přátelský a zdrženlivý. Tomu všemu tu přirozeně předchází dlouhá prehistorie kořistění a zneužívání, zlata a ropy, pohraničních konfliktů a politických frakcí, jež chtěly prosadit importovanou ideologii ztroskotaných snů velké revoluce, která tu hledala své poslední útočiště. Právo účastnit se shromáždění tu mají otcové rodin, a všiml jsem si, že převažující část z nich byli mladíci, kterým mohlo být tak nanejvýš právě 15 let. V tom věku jsou to už většinou otcové.

Po shromáždění za mnou přišla řada účastníků a řekli mi, že by na našem projektu rádi spolupracovali; jak uvidíme, říkali, velká většina bude pro smlouvu s námi. Tahle shromáždění

probíhala vždy stejně a věci reálného života jimi zůstávaly pokaždé nedotčeny. Chtěl jsem se stáhnout dolů po proudu, mimo oblast Wawaimu, a vyčkat, bude-li možné domluvit se na smlouvě, za níž bude stát většina. Sbíral jsem odvahu a spatřoval jisté ulehčení v tom, že indiánský kuchař, který přišel ze Santa Maria de Nieva, se jmenuje Grimaldo. Zvuk toho jména má v sobě cosi, co mě utěšuje.

Domluva s rodinou, která má své *chacry* mimo teritorium Aguaranů. Můžeme se tu usadit, a už při prvním osekávání houští přicházeli lidé z Wawaimu a ptali se, jestli by u nás mohli pracovat. Na chvíli jsem se k našim připojil s mačetou, kterou je třeba podobně jako při kosení trávy neustále ostřit. Používáme k tomu velký hladký kámen z pobřeží, kde leží roztroušené naše věci: nářadí, motorové pily, kuchyňské náčiní. Soutěskou se vzhůru po řece táhne bílá pára, shora na ni svítí slunce a proměňuje ji v jemné, oslňující předivo. Nějakou chvíli stála přede mnou ve vzduchu vodní vážka a měřila si mě. Slepice ležící svázané ve stínu občas zakopou nohama. Oslobuzující pocit, pracovat s mačetou v křoví; padající větve, přesekuté liány, jako by to byl jen vzduch. Každá mačeta zní jinak, jsou sladěné jako nástroje v orchestru; v tom souzvuku vytvářejí osobitou hudbu. Nikdo tu nemá hodinky, těch svých jsem se dávno vzdal, protože v téhle vlhkosti elektronika selhává. V písku tu lze zahlédnout stopy zlata. Když si dupnu, rozeběhnou se po břehu téměř průsvitní pavouci s tenkýma nohama a dál prchají po hladině řeky.

Jeden *machetero* se sekl do prstu u nohy a musel být ošetřen. Přišly mladé ženy s kojenci, nosí je v šátku šikmo u prsou. Tváře svých dětí chrání listy banánovníku. Vzniká bezmála klamný dojem, že co se našeho projektu týká, k žádnému velkému rozruchu nedošlo.

Papoušek u mých nohou požírá svíčku, kterou drží prsty jedné nohy. Lidé tu zachraňují své věci z chatrčí, protože břeh se ještě víc oddrolil a opadal. Na některých místech násep daleko přesahuje a dá se proslápnout, odpadají z něj velké hroudy. Do prkenné chatrče se střechou z vlnitého plechu, kde jsme si nechali připravit něco k snědku, přišla slepice s kuřaty a napadla téměř nahého papouška, ze zadku mu ještě vytrhla jedno z posledních per a několikrát ho klofla do zjizvené lysiny na lebce. Poté si očistila zobák o zem. Hrozivé peřeje v nás všech pořád ještě vyvolávají značné rozpaky a vzájemně o nich mluvíme spíš matematicky. Na vojenském stanovišti v Teniente Pinglo nikdo z vojáků nevěděl, jak vysoký je stav vody, upozorňovali nás jen, že před několika málo dny zmizel beze stopy člun s jedenácti muži; předtím se prý opili větším množstvím *aguardiente*, třtinové kořalky, a do soutěsky vpluli až za nastávajícího soumraku. Po delším rozvažování jsme si řekli, že to půjde, protože Marañónem protékalo velmi málo vody – jen minulou noc klesla hladina o dva metry a naše čluny seděly ráno na suchu, že jsme je málem ani nedokázali odtáhnout k vodě. Dobře ovšem nevypadala Río Santiago. Na jejím horním toku na severu muselo dojít ke strašným průtržím mračen a řeka měla na soutoku s Marañónem hrozivou výšku. Před prvními peřejemi, které byly ojedinělým preludiem před Pongo de Manseriche, nám z úžiny mezi horami zadul v ústrety prudký vítr, a v té chvíli by bylo ještě možné obrátit. S chladným závanem k nám dolehlo vzdálené rachocení a nikomu nebylo jasné, proč plujeme dál, ale zkrátka jsme pluli. Najednou se před námi vztyčila divoká vodní stěna a my do ní vlétli jako projektil. Udeřila nás s takovou silou, že člun ve vzduchu zavířil, šroub zavyl do prázdna, na chvíli jsme se ocitli přídí ve výšce a pleskli sebou vši silou zpátky do vody; vtom se přede mnou

jako zjevení vztyčila další vodní stěna a zasadila nám ještě mohutnější úder. Člun se opět roztočil ve vzduchu, tentokrát v opačném směru. Kotevní řetěz jsem už před vjezdem do peřejí upevnil tak, aby nevlétl přes palubu do šroubu, taky benzínovou nádrž jsem přivázal tak pevně, jak jen to šlo, ale najednou letěla vzduchem baterie velká jako od nákladáku, na chvíli se ocitla na napjatě natažených kabelech přímo přede mnou a já se o ni praštil do hlavy. V první chvíli jsem měl pocit, že jsem si zlomil nos v kořeni, a z úst mi tekla krev. Pak se přes nás přelévaly vlny, ale vzpomínám si jen na ten rachot. A ještě nás zpětně vidím, jak jsme projížděli peřejemi, řeka nás v tu chvíli hnala pozpátku. Z příkrých svahů pralesa po obou stranách na nás křičely opice.

V Borje na dolním konci peřejí nechtěli věřit vlastním očím, protože za vodního stavu přes 16 stop nad normálem ještě nikdo tenhle průjezd nepřežil, a my měli dokonce 18 stop. Ti ze vsi, kteří peřeje znali, na nás jen němě zírali. Jeden z nich pohlédl na můj opuchlý obličej, řekl jen „su madre“ a nabídl mi doušek *aguardiente*.

Předešlého dne jsme po Maraňónu dopluli proti proudu daleko za soutok s Cenepou. Několik lehkých peřejí. Úřadům jsme ohlásili vybudování provizorního tábora. Návrat až za tmy; mlhu na řece plnou záhad ozařoval bílý úplněk. Několikrát jsme tvrdě najeli na šterk, ale šroub se nezlomil. Jen opatrně po hmatu jsme postupovali v mlze vpřed, promočení, z vlasů se nám řinula voda, protože mrholilo, a až k půlnoci jsme dorazili do tábora, kde už mezitím stála chatrč či jakýsi ochranný přístřešek. Spali jsme na zemi přitisknutí jeden k druhému, mrzli jsme a navíc ještě bojovali proti mravencům, kteří měli svou cestičku zrovna u našich hlav. Situace je zdá se už úplně zklidněná, Indiáni, kteří tu pracují, jsou velmi spokojeni, a z Wawaimu sem navíc poslali několik dalších mužů.

V Saramerize není až na teplé pivo co koupit. Letadlo, které tu údajně přistává na řece třikrát týdně, má už delší dobu

poruchu, ale někde na trase je opravují. Přesto předpokládáme, že do Estación Cinco, kde začíná potrubí, musí proudit zásoby, takže jednou bude i letadlo.

IQUITOS, 10. 7. 79

Odpoledne letadlo s mladými, znuřenými piloty, po každé zastávce i s jejich souhlasem ještě beznadějněji přetěžované. Saramerizu jsme nechali i s jejím jistým odumírání za sebou, s podemletým, do řeky se drolícím břehem, a od té doby, kdy ani na čerpací stanici není skoro ani noha, se do obce stěží dostávají zásoby. Hospodský v ošuntělé knajpě si však namlouvá, že jednoho dne opět připluje nějaký člun, a tak ospale a nečinně podřimuje a čeká. Nejpozději do měsíce vezme řeka i jeho boudu.

Zdá se, že město Iquitos, přestože je odstřiženo od veškerého silničního spojení, svírající oceán džungle vůbec nevnímá. V naší práci tady je patrný pozvolný, ale viditelný pokrok. Muži jsou roztroušeni po celém světě, v Limě, v Miami, aby zařizovali, co je třeba, tady veškerá infrastruktura schází. Uli opatřil ještě mladého ocelota, tigrilla, a velkého, barvami hýřícího papouška. Moskyti momentálně velmi agresivní, ani repelent je neudrží od těla.

IQUITOS, 11. 7. 79

V noci se z Limy vrátil Henning s poštou z Mnichova, svět venku nezůstává v klidu. Lod' *Huallaga* nabývá neurčité podoby, pracuje na ní bez ustání zároveň dvanáct svářečů, a na pevnině máme plní kuchyni provozovanou vojáky, kteří

si tak vydělají mimo službu nějaké kapesné. Z Limy, přesněji z přístavního předměstí Callao, odkud tak jako tak pocházejí nejdovednější pracanti, přijeli čtyři jako medvědi silní truhláři, kteří teď staví loď spolu se svářeči. Hned prvního dne přerušili v poledne práci, protože prý nedostali pořádně najíst, a tak ode dneška dostávají denně T-bone steaky, velké jako kola od vozu. S Ulim jsem byl v soustružnictví, kde vládl nepřehlédnutelný chaos odpadků, slepic, dětí, ohnišť a pornofotek na prkenných stěnách. Ve špíně se tam spolu s dětmi válejí prasata a kachny. Zadali jsme výrobu čtyř dřevěných záchranných člunů pro Fitzcarraldovu loď. Ve vedlejším provozu zbavují s pomocí páčidel obrovské kmeny kůry a nakládají je jeřábem na auta. Nedaleko nás se zpracovává dřevo pro překližky na krycí desky. Silnice k nám a ven k Río Nanay se topí v bahně a hloubku jejich děr nelze odhadnout, protože jsou plné jílovité vody. Uli vletěl v noci na motorce do jedné takové nečekaně hluboké díry a zranil se na hlavě. Dal jsem mu na tržnou ránu jód.

Každý večer, na minutu přesně, se tu na Plaza de Armas usazuje na noc na stromech několik set tisíc *golondrinas*, jakéhosi druhu vlaštovek. Na římsách domů se tvoří černé linie. Celé dlouhé náměstí je jedno rozčilené třepetání a švitoření. Hejna přilétající z různých stran se shromažďují nad náměstím a krouží v závrtných spirálách vzduchem jako větrná smršť. Náhle, jako by je smetla meluzína, se spouštějí dolů na náměstí a zatemňují celou oblohu. Slečny napínají proti ptačímu trusu deštníky.

Od té doby, co jsem Waltera a Gustava doprovodil k letu do Limy, je v domě téměř prázdná, Henning maluje návrhy, já poslouchám hudbu, kdosi krmí rybou ocelota; člověka to může svést k pocitu klidu a míru. Luciano, naše indiánská výpomoc v domácnosti, se při zametání podlahy pokoušel zpívat spolu se skladbou z duchovní sborové hudby od Schütze „Na hoře je slyšet křik, Ráchel oplakává své děti a nedá se utěšit, protože jich